

Rembalski, Andrzej

"Studia Kieleckie", z. 1/21, 1979 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/2, 428-429

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

postulaty opublikowania tego unikalnego dokumentu. Dobrze się więc stało, że z inicjatywy Rady Naukowej Towarzystwa Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach — przy finansowej pomocy Kieleckiej Fabryki Pomp Białogon — wydany on został drukiem.

Kronika posiada dużą wartość dla badaczy zajmujących się dziejami przemysłu w Staropolskim Okręgu Przemysłowym.

Zawiera ona systematycznie prowadzony rejestr wydarzeń, jakie miały miejsce w zakładach białogońskich w latach 1842—1882. W części wstępnej opisano dzieje osady Białogon i miejscowych zakładów od początku XVII w.

Jej lektura pozwala na prześledzenie losów zakładów w Białogonie w okresie rozwoju kapitalizmu na ziemiach, znajdujących się pod zaborem rosyjskim. W chronologicznym zapisie przedstawiono najważniejsze rozporządzenia władz, opis pracy urządzeń mechanicznych, wielkość produkcji i jej zbytu, a także zmiany kadrowe. Na kartach *Kroniki* znajdują się również zapisy obrazujące wpływ zakładów na losy Białogona. Asortyment wyrobów — wykonywanych w omawianym okresie w zakładach białogońskich — miał istotny wpływ na rozwój przemysłu i na unowocześnienie rolnictwa na ziemiach polskich. Świadczą o tym zapisy o sprzedaży maszyn i urządzeń, które wykonywano zarówno na zlecenie prywatnych przedsiębiorców, jak i zakładów rządowych.

O słuszności wydania drukiem tego dokumentu świadczy fakt, że — mimo iż został on dostrzeżony przez historyków już w końcu ubiegłego wieku — korzystało z niego dotychczas stosunkowo niewiele badaczy dziejów przemysłu.

Kronika została rzetelnie opracowana przez wydawców. Opatrzono ją wykazami ówczesnie obowiązujących miar polskich i rosyjskich, indeksami geograficznymi i osobowymi oraz skromnym materiałem ikonograficznym.

Brakuje jednak słownika nazw używanych w przemyśle w ubiegłym wieku. Powinien on być opracowany przy współudziale znawców historii przemysłu. Uzupełnienie wydawnictwa takim właśnie słownikiem spowodowałoby, że byłoby ono bardziej zrozumiałe dla współczesnego czytelnika. Zresztą wydawcy mieli także problemy z wyjaśnieniem niektórych określeń. Np. słowo warpa, oznaczające hałdę, znalazło się w indeksie nazw geograficznych jako niezidentyfikowana osada.

Wydanie drukiem *Kroniki* nasuwa wniosek, że wskazane byłoby także opracowanie innych dokumentów obrazujących dzieje przemysłu na Kielecczyźnie. Na szczególną uwagę zasługuje zwłaszcza *Księga wiadomości historyczno-statystycznych wielkiego pieca* w Rejowie, a także dokumenty dotyczące innych zakładów. Ich wydanie pozwoliłoby spopularyzować dzieje zakładów wchodzących w skład Staropolskiego Okręgu Przemysłowego.

Ukazanie się na półkach księgarskich *Kroniki Białogońskiej* nasuwa także refleksję, że warto byłoby i współcześnie zachęcać zakłady pracy do systematycznego opracowywania swej historii i gromadzenia ciekawych dokumentów — choćby w oparciu o coraz liczniejsze muzea przykładowe.

Andrzej Rembalski
(Kielce)

PRZEGLĄD CZASOPISM

„Studia Kieleckie” 1979 z. 1/21, 119 s. ilustr. bibl. w notatkach. Kieleckie Towarzystwo Naukowe.

Analizowany numer „Studiów Kieleckich” zawiera materiały z sympozjum naukowego poświęconego chęcińskiemu górnictwu i hutnictwu kruszcowemu, które odbyło się w maju 1977 r. W zeszycie opublikowano 10 artykułów i komunikatów wygłoszonych podczas obrad. Poprzedzone one zostały przedmową pióra Mieczysława Markowskiego. Część zasadniczą

zeszytu rozpoczyna Zenon Guldon artykułem *Chęcińskie górnictwo i hutnictwo kruszcowe w XV—XVII w. Baza źródłowa i stan badań*. Autor dokonał rekapitulacji dotychczasowych efektów prac badawczych nad tym zagadnieniem. Aktualnie znana historykom baza źródłowa nie pozwala jednoznacznie określić początków rozwoju górnictwa kruszcowego w rejonie Chęcín. W konkluzji artykułu stwierdza się, iż błędnym jest przyjmowanie jako pewnika tezy, że przemysł kruszcowy rozwinął się jeszcze przed lokacją Chęcín oraz że były one od początku swego istnienia miastem górnictwem.

W drugim ze swoich artykułów Zenon Guldon omówił *Górnictwo ołowiu w starostwie chęcińskim w początkach XVII wieku*. Autor w oparciu o zachowane rachunki górnicze z lat 1610—1614 oraz lustracje z lat 1602 i 1616 dokonał próby szacunku rozmiarów wydobycia kruszcu w I połowie XVII w. oraz związków rynkowych świętokrzyskiego okręgu górnictwo-hutniczego w tym okresie. Stwierdził on, że na początku XVII w. nastąpił regres eksploatacji kruszców w rejonie Chęcín, a głównym ośrodkiem ich wydobycia był w tym okresie Olkusz.

Zbigniew Wójcik w artykule *Opis górnictwa okolic Chęcín Jana Filipa Carosiego z 1781 r.* wyeksponował rolę, jaką odegrał ten badacz w rozwinięciu zainteresowań ówczesnych władz możliwością uaktywnienia kopalni miedzi i ołowiu w okolicach Chęcín. Autor — opierając się na wydanej w Lipsku w latach 1781—1784 pracy Carosiego pt. *Reisen durch verschiedene polnische Provinzen...* — zajął się szczególnie relacjami dotyczącymi opisu Chęcín, górnictwa w ich okolicach, a także oceną górnictwa kruszcowego na Miedziance.

Próby odbudowy górnictwa kruszcowego w rejonie chęcińskim w I połowie XIX w. przedstawili Eugeniusz Kosik i Stanisław Marcinkowski. Zwrócili oni szczególną uwagę na udział Austriaków w restauracji górnictwa kruszcowego oraz na próby podejmowane w tym zakresie w dobie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. W zeszycie znajdują się także ciekawe artykuły opracowane przez geologów. Zbigniew Rubinowski przedstawił *Pozycję chęcińskich złóż kruszczowych w regionalnej metalogenezie Gór Świętokrzyskich*, zaś Tymoteusz Wróblewski *Problematykę pozostałości górnictwa kruszcowego w rejonie chęcińskim w świetle konserwatorskiej ochrony przyrody i turystycznego zagospodarowania*. Z. Rubinowski — w oparciu o badania koordynowane przez Oddział Świętokrzyski im. Jana Czarnockiego Instytutu Geologicznego w Kielcach — dokonał oceny warunków historycznych rozwoju górnictwa świętokrzyskiego oraz perspektyw złożowych chęcińskiego rejonu górnictwa. Natomiast T. Wróblewski podjął niezwykle istotny problem otoczenia prawną ochroną śladów dawnej działalności górniczej w rejonie Chęcín. Wśród zagadnień poruszonych w artykule na szczególną uwagę zasługuje postulat rychłego zagospodarowania rezerwatu Góry Miedzianka z uwzględnieniem istniejących tu pozostałości dawnego górnictwa.

W omawianym numerze „Studiów” zamieszczono również artykuł Lecha Stępkowskiego na temat *Taks powojewodzińskich dla miast powiatu chęcińskiego z lat 1637 i 1640*.

Zeszyt zamykają komunikaty. Autorem dwóch pt. *Relacja o górnictwie kruszczowym okolic Chęcín i Miedzianki Jana Jakuba Ferbera z 1781 r.* i *Trzy minerały odkryte przez Józefa Morozewicza w złożu Miedzianki* jest Zbigniew Wójcik. Świadczą one dobitnie o zainteresowaniu dawnych badaczy polskich i zagranicznych górnictwem kruszców w rejonie Chęcín. W ostatnim z komunikatów Zbigniew Chodak przedstawił stan obecny i perspektywy rozwoju subregionu. Bardzo istotnym zagadnieniem jest zwłaszcza połączenie funkcji turystycznych z rozbudowującym się wokół Chęcín przemysłem materiałów budowlanych, dewastującym środowisko przyrodnicze.

Żałować należy, iż w zeszycie nie umieszczono referatu wygłoszonego podczas wspomnianego sympozjum, traktującego o podstawach prawnych górnictwa chęcińskiego w dobie Odrodzenia.

Materiały — zawarte w omawianym numerze „Studiów” — stanowią istotny przyczynek do poznania historii badań i eksploatacji kruszców geologicznych w południowo-zachodniej części Gór Świętokrzyskich oraz dziejów gospodarczych regionu kieleckiego.